

СТАТУС ЕПОНІМНИХ УТВОРЕНЬ В ЛАТИНСЬКІЙ СТОМАТОЛОГІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Розглядається питання функціонування латинських епонімних найменувань у субмові „стоматологія”. Виокремлюються найтипівіші словотвірні моделі, репрезентуються тематичні групи, простежуються синонімічні відношення.

Ключові слова: латинська мова, субмова стоматології, терміни-епоніми, морфологічна структура, тематичні групи, синоніми.

Терміни-епоніми є невід’ємною складовою будь-якої терміносистеми, тому цілком зрозуміла зацікавленість дослідників цим оригінальним способом формування термінополя. Розвідки науковців спрямовані на вивчення специфіки мовних знаків із компонентами-епонімами [3; 11; 12], структурних моделей складених епонімів [13], функціонуванні термінів-епонімів в українській анатомічній [10] і кардіологічній [17], англійській медичній [1; 6], російській оперативно-хірургічній [19] термінології, порівняльному аналізу епонімічних назв в латинській, німецькій, англійській терміносистемах [15] тощо.

Об’єктом дослідження є латинські стоматологічні терміни-епоніми як специфічний термінологічний пласт концепту „стоматологія”.

Предметом вивчення виступають лексико-семантичні та структурні особливості епонімічних найменувань, що функціонують у термінополі „стоматологія”.

Завдання нашої статті, яка є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету на тему: „Дослідження системно-структурних, семантичних і функціональних особливостей організації субмови „Стоматологія” з метою виявлення концептуальних моделей та їхнього мовного вираження на матеріалі англійської, німецької, французької, української мов: діахронічний та синхронічний аспекти”, полягає в тому, щоб з’ясувати роль і місце термінів-епонімів у стоматологічній лексиці латинської мови, виявити існуючі структурні моделі, торкнутися проблеми епонімічної синонімії, здійснити паралельні порівняння з існуючими результатами сучасних розвідок аналогічних досліджень.

Методом суцільної вибірки із доступних нам лексикографічних джерел [2; 7; 8; 9; 20; 21] виокремлено понад 150 латинських найменувань із компонентом „власне ім’я”.

Квантитативний аналіз верифікованих стоматологічних епонімних термінів показів, що найбільшу кількість – 112 одиниць – складають двослівні сполуки типу *dentes Hutchinsoni*, *dys-*

plasia Capdenoti, *aphthosis Neumanni*, 37 прикладів містять у своєму складі три слова: *syndromum Stainton-Capdeponti*, *aphthoides Pospishill-Feyerteri*, *morbus Hand-Cristiani*, 6 прикладів – чотири компоненти: *syndromum Papillon-Leage-Psaume*, *syndromum Sturge-Weber-Krable*.

Морфологічна структура кількаслівних термінологічних одиниць реалізується за такими моделями:

- іменник у Nominativus + іменник-власне ім’я в Genetivus: *operatio Kazanjiani*, *morbus Baelzi*, *dentes Turneri*, *cementum Cruglacovi*, *phaenomenon Carolini* тощо. Інвентаризація відібраних епонімних утворень свідчить про високу продуктивність таких біноміальних одиниць;

- іменник у Nominativus + іменник-власне ім’я в Nominativus + іменник-власне ім’я в Genetivus: *cheilitis Miculicz-Kummeli*, *syndromum Melkersson-Rosenthali*, *syndromum Wajers-Thieri* тощо.

Зауважимо, що в епонімічних назвах до чоловічих прізвищ у родовому відмінку, за нормами граматики латинської мови, додається закінчення *-i*, оскільки прийнято відносити їх до іменників II відміни чоловічого роду, тому *methodus Albrechti*, *dentes Pflugeri*, *dyskeratosis Bowenii*. Проте ті прізвища, які мають в оригіналі закінчення „e”, „i”, не зазнають жодних змін: *syndromum Van der Woude*, *testum Kötzsche*.

Нами не зафіксовано жодного прикладу похідних термінів-епонімів, утворених за схемою „власне ім’я + суфікс”, хоча таке явище неодноразово спостерігається в інших субмовах медичної термінології: *daltonismus*, *narcissismus*, *eustachitis*, *achillorrhaphia*. Виняток складають деривати *darsonvalisatio*, *galvanisatio*, *galvanotherapie*, *roentgenogramma*, *roentgenographia* і т.п., які, на нашу думку, хоч і використовують у стоматології для вербалізації фізичних методів діагностики і лікування [16], мають бути віднесені до загально-медичних термінів.

З урахуванням стрижневого слова, яке є носієм поняття і входить до структури епонімних утворень, виокремлені термінологічні одиниці можемо об’єднати за тематичними групами (див. рис.1).

Як видно з нижченаведеного рисунка, терміни-епоніми забезпечують вербальну маніфестацію різних складників концепту „стоматологія” і репрезентують:

- синдроми (понад 60 прикладів), як-от: *syndromum Senterii*, *syndromum Bloch-Sulzbergeri*, *syndromum Rothmund-Thompsoni*, *syndromum Rabson-Mendenhalli*, *syndromum Papillon-Lefevre*, *syndromum Costeni*, *syndromum Stenton-Kapdeponi*;

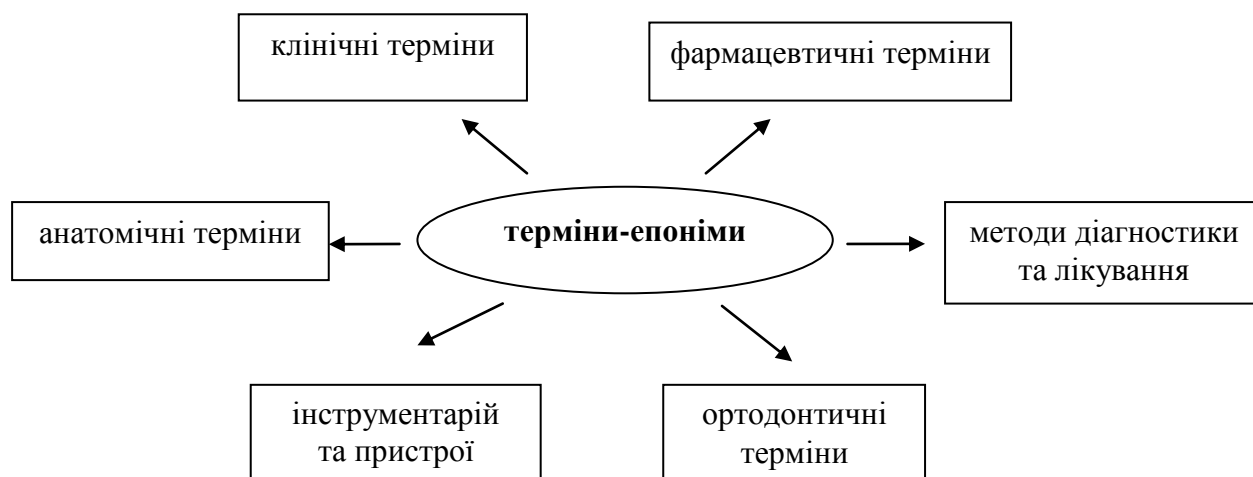

Рис. 1. Маніфестація стоматологічних термінів-епонімів

- симптоми (до 20 прикладів): *symptoma Colliveri, symptoma Schmreki, symptoma Runge-Dupuytreni, symptoma Mileviczi, trias Hutchinsoni*;

- назви хвороб. У ролі субстантивного компонента найчастіше виступає іменник **morbus** (понад 20 прикладів): *morbus Riggsi, morbus Barlowi, morbus Hand-Schüller-Christiani, morbus Letterer-Siwe, morbus Cheadle*. В окремих випадках як означуваний іменник зустрічаються й інші слова, переважно грецького походження: *stomatitis Vincenti, cheilitis Volkmanni, cheilitis Puente-Asvedo, linea Cloptoni, dermatostomatitis Baaderi*;

- операційні втручання (до 10 найменувань): *operatio Fergussoni, operatio Dupuytreni, operatio Caldwell-Luci*;

- методи діагностики та лікування (понад 15 одиниць): *methodus Jonsoni, methodus Collohani, methodus Baronsi*;

- клініко-лабораторні проби та реакції (8 прикладів): *testum Rotteri, testum Schiller-Pissarevi, testum Ringsciori-Cheraskini, index Lon-Silnessi*;

- анатомічні найменування (до 15 прикладів): *ductus Whartoni, lineae Schregeri, angulus Sepresi, glandulae Suzanne, foramina Tomesi Chartesi Sissmore, trigonum Bonwilli, fibrillae Ebneri, zona Kleini*;

- найменування, що мають відношення до протезування (13 прикладів): *corona Bonwilli, corona Carmichaeli, implant(um) Boskeri, implant(um) Branemarki, cementum Cruglacovi, prothesis Gavrilo*;

- інструментарій та механічні пристрої (20 прикладів): *elevator Baronsi, bandage Hamiltoni, articulator Gysi, apparatus Larini*;

- лікарські засоби (3 приклади): *pasta Schrederi, liquor Burovi, balsamum Schostakowsky*.

Незважаючи на традиційно негативне ставлення мовознавців до існування термінологічної

синонімії, аналіз відібраного лексичного матеріалу свідчить про поширеність цього явища серед епонімних найменувань. Статистичні обрахунки матеріалу вибірки показують наявність 50 епонімних рядів, які мають по одному синоніму, 19 – по два, 7 – по три і один – п'ять синонімів. Услід за [4], розрізняємо два типи синонімів: епонімичні синоніми і синонімичні пари термінів, які містять термін-епонім, з одного боку, і так званий кваліфікативний відповідник – з іншого. Серед перших, в свою чергу, виділяємо сполуки, в яких:

- один і той самий епонім поєднується з різними стрижневими словами: *morbus Bowenii – dyskeratosis Bowenii; glossitis Hunteri – lingua Hunteri; syndromum Bloch-Sulzbergeri – melanoblastosis Bloch-Sulzbergeri, syndromum Baaderi – morbus Baaderi, syndromum Behceti – morbus Behceti*;

- одне і те ж саме стрижнєве слово поєднується з іменами різних дослідників: *morbus Puente – morbus Baelzi, syndromum Baaderi – syndromum Stivens-Jonsoni*.

Усі вищеназвані синонімичні пари належать до лексичних синонімів.

Другий тип складають терміни-епоніми, які функціонують паралельно з кваліфікативним термінами, створеними на основі латино-грецьких дублетів і терміноелементів, хоча у кількісному відношенні вони менш поширені: *dermatostomatitis Baaderi – aphthosis generalisata; morbus Riggsi – periodontitis marginalis; syndromum Cheadle-Moeller-Barlovi – scorbutum infantum, morbus Baelzi – cheilitis glandularis*.

Не сумніваємося в тому, що існування описових термінів-замінників епонімних назв – позитивний момент, оскільки вони набагато інформативніші порівняно з термінологічними конструкціями, де один з компонентів є власним ім'ям, і будь-який лікар, маючи певні знання з латинської медичної термінології, може, якщо і

не зовсім точно, проте досить чітко зорієнтуватися у суті патологічного процесу і призначити чи відкоригувати лікування.

Ставлення дослідників до статусу епонімічних утворень як специфічного термінологічного прошарку неоднозначне, хоча більшість із них [12; 14; 18] визнають факт і право існування таких термінологічних одиниць з огляду на притаманний їм інтернаціональний характер, інформативність щодо етапів розвитку медицини як науки та пріоритетного внеску лікарів.

На наш погляд, епонімні терміни цікаві саме з перерахованих вище причин. Тому бажані галузеві довідники типу [5], словники енциклопедичного спрямування, де б фіксувалися терміни-епоніми, їхні синоніми, давалося вичерпне тлумачення найменування. Проте епонімні терміни складні в орфографічному та мовленнєвому планах (напр., у словнику [8] термін „зуби Фурне” зафіксовано як *dentes Furne*, а у словниках [9] і [7] – *dentes Fournieri*, що видається нам більш правильним варіантом з урахуванням оригінального правопису прізвища відомого французького дерматолога Jean Alfred Fournier (1832-1914 рр.), яке послугувало компонентом для трьох епонімних найменувань: *morbus Fournieri*, *syndromum Fournieri*, *dentes Fournieri*); вони не несуть чітко визначеного змістовного навантаження; часто прізвище одного й того ж автора є компонентом кількох епонімних утворень, що ускладнює розуміння суті явища. Думається, що заміна термінів-епонімів описовими каліфікативними термінами з використанням греко-латинських термінотворчих елементів сприятиме уніфікації термінологічної лексики й адекватному сприйняттю наукової інформації, підвищенню термінологічної компетенції фахівців.

Підсумовуючи вищесказане, можемо сформулювати такі висновки:

1) терміни-епоніми, що функціонують у субмові „стоматологія”, у своїй переважній більшості являють собою складені епонімичні утворення;

2) найчастіше прізвищевий компонент поєднується зі словами *syndromum*, *symptoma*, *morbus*;

3) епонімичні терміни репрезентовані майже у всіх понятійних полях субмови „стоматологія”.

Наше дослідження не є вичерпним; подальша вибірка епонімних термінологічних конструкцій з періодичних фахових видань, підручників, монографій стоматологічного спрямування розширить банк даних, поглибить і урізноманітнить наведені вище висновки, дасть можливість виявити відсоток термінів-епонімів, до складу яких входить стрижневе слово з сучасних європейських мов, здійснити спробу фреймового моделювання концепту „стоматологія”.

Література

1. Вахоцький М. М. Структура медичної терміносистеми у сучасній англійській мові / М. М. Вахоцький // Актуальні проблеми германської філології в Україні та Болонський процес : матеріали II Міжнародної наукової конференції. – Чернівці : Книги – XXI, 2007. – С. 80–81.
2. Воронова М. Н. Латинско-немецко-русский толковый словарь для стоматологов / М. Н. Воронова. – Днепропетровск : Инновация, 2010. – 76 с.
3. Гнатишена І. Проблема термінів-епонімів у сучасній медичній термінології / Ірина Гнатишена // Актуальні проблеми медичної термінології: міжнародна наукова конференція 1993 : тези доповідей. – Львів, 1993. – С. 79–80.
4. Дзюба М. Диференціація епонімичних термінів і номенів / Майя Дзюба // Вісник національного університету „Львівська політехніка”: Серія „Проблеми української термінології”. – 2010. – № 676. – С.15-718.
5. Епонімні назви в гепатології : довідник / ред. Абрамович М., Абрамович О. – Львів : Кварт, 2010. – 125 с.
6. Запоточна Л. І. Явище синонімії в англійській медичній термінології / Л. І. Запоточна // Актуальні проблеми германської філології в Україні та Болонський процес : матеріали II Міжнародної наукової конференції. – Чернівці : Книги – XXI, 2007. – С. 127–128.
7. Ілюстрований медичний словник Дорланда / ред. Павло Джуль, Борис Зіменковський. – Вид. 29-те. – Львів : Наутілус, 2003. – 2687 р.
8. Кочкарева А.Г. Толковый латинско-русский словарь терминов терапевтической стоматологии / А.Г. Кочкарева, В.Ф. Новодранова, З.А. Рыжкина. – М. : ГЭОТАР – Медиа, 2006. – 160 с.
9. Кухта С. Терапевтична стоматологія: тлумачний словник / Степан Кухта. – Львів : Світ, 1985. – 235 с.
10. Лисенко В. Терміни-епоніми в українській анатомічній термінології / Валентина Лисенко // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”: Серія „Проблеми української термінології”. – 2009. – № 648. – С.66-70.
11. Маковська О.О. Внутрішня форма та вмотивованість як основи семантики термінів (на матеріалі англійських терміноодиниць пластичної хірургії) // *Studia Germanica et Romanica*: Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання : [науковий журнал / голов. ред. В.Д. Каліущенко]. – Донецьк : ДонНУ, 2010. – Т.7. – №3 (21). – С. 43–44.
12. Місник Н.В. Формування української медичної клінічної термінології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. „Українська мова” / Н.В. Місник. – Київ, 2002. – 20 с.

13. Микульчик Р. Основні структурні моделі складних епонімів фізичної термінології / Роман Микульчик // Вісник національного університету „Львівська політехніка”: Серія „Проблеми української термінології”. – 2009. – № 648. – С.74–77.
14. Михайлишин Б. П. З історії термінів-епонімів / Б. П. Михайлишин // Мовознавство. – 1994. – № 4–5. – С. 45–50.
15. Семисюк А. М. Співвіднесеність епонімних утворень у медичній термінології (на матеріалі латинської, англійської та німецької мов) / А. М. Семисюк, В. Г. Синиця, Н. М. Соловйова // Взаємодія одиниць різних рівнів германських, романських і слов'янських мов. – К. : КДПШМ, 1992. – С.139-142.
16. Синиця В. Г. Латинська термінологія фізичних методів діагностики і лікування в стоматології / Валентина Синиця // Актуальні проблеми підвищення ефективності практичних занять з латинської мови: матеріали навчально-методичного семінару завідувачів кафедр латинської мови та медичної термінології у вищих медичних навчальних закладах України. – Івано-Франківськ, 2010. – С.25-28.
17. Стецюк Р. І. Українська кардіологічна термінологія (структурно-семантична характеристика): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Р. І. Стецюк. – Запоріжжя : ЗДУ, 1998. – 21 с.
18. Суперанская А. В. Терминология и ономастика / А. В. Суперанская // Вопросы разработки научно-технической терминологии. – Рига, 1973. – С.92-102.
19. Хиль Л. В. Структурно-семантическая характеристика русской оперативно-хирургической терминологии : автореф. дисс. на соиск. науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 „Русский язык” / Л. В. Хиль. – Днепропетровск : ДГУ, 1992. – 16 с.
20. Rudzitis K. Terminologia medica in duobus voluminibus / curavit E. Plandere. – Riga : Liesma, 1977. – 1056 p.
21. Rudzitis K. Terminologia medica in duobus voluminibus / curavit E. Plandere. – Riga : Liesma, 1977. – 886 p.

The article deals with the questions of functioning Latin eponymic notions in the sub-language “Stomatology”; the most typical word-building models are isolated; thematic groups are represented; the questions of synonymia are observed.

Key words: *sub-language of stomatology, terms-eponyms, morphological structure, thematic groups, synonymic correlations.*

Рассматривается вопрос функционирования латинских эпонимных образований в подъязыке “стоматология”. Выделяются типичные словообразовательные модели, репрезентируются тематические группы, прослеживаются варианты синонимических отношений.

Ключевые слова: *латинский язык, подъязык “стоматология”, термины-эпонимы, морфологическая структура, синонимы.*